

Aleg 103

Sprawozdanie

Wydziału krajowego z czynności odnoszących się do podniesienia
mleczarstwa.

Wysoki Sejmie!

Ostatnie sprawozdania Wydziału krajowego w sprawach mleczarskich nie przysły w ciągu ubiegłych sesyj ani pod obrady komisji, ani też Wysokiego Sejmu.

Niniejsze sprawozdanie jest zatem uzupełnieniem poprzednich (LW. 96 261 z dnia 10. lipca 1909, LW. 100.141 z dnia 20. sierpnia 1910, LW. 99.548 z dnia 3. stycznia 1913) i obejmuje okres czasu od 1. lipca 1912 roku do końca czerwca 1913 roku.

Materyał cały ugrupowano w trzy działy, a mianowicie:

I. Szkoła mleczarska w Rzeszowie.

II. Biuro mleczarskie Wydziału krajowego.

III. Inne czynności na polu podniesienia mleczarstwa.

Nadto jako aleg dołączono sprawozdanie Dyrekcyi krajowej szkoły mleczarskiej w Rzeszowie.

I. Szkoła mleczarska w Rzeszowie.

Szkoła mleczarska funkcjonuje należycie. Jako pomyślną okoliczność z okresu sprawozdawczego podnieść przedewszystkiem należy uregulowanie sprawy obsadzenia posad nauczycielskich w szkole, wskutek czego zbytecznem się staje w przyszłości posługiwanie się prowizorycznymi zastępstwami, które na tok i poziom nauki ujemnie wpływały.

Uzyskawszy zatwierdzenie propozycji ze strony c. k. Ministerstwa rolnictwa, uchwałą swoją z dnia 28. lutego 1913 (LW. 157.370 912) zatwierdził Wydział krajowy na etatowej posadzie, kierownika szkoły p. Jana Licznerskiego, nadto po ustąpieniu prow. nauczyciela buhalteryi F. Steina, mianował na podstawie konkursu na opróżnione miejsce, uchwałą z dnia 18. kwietnia 1913 r. (LW. 50.420/913) Stanisława Maryniaka, dotychczasowego nauczyciela szkoły handlowej w Samborze.

Oprócz dwóch wymienionych, pełni obowiązki nauczyciela chemika począwszy od lipca 1911 roku inż. Eugeniusz Słószarz, mianowany na razie prowizorycznie, podobnie jak nauczyciel rachunkowości St. Maryniak.

Okres sprawozdawczy obejmuje dwa kursy roczne dla mleczarzy i serkarzy. Na obu tych kursach frekwencya była dobra i wyszukanie posad dla ukończonych uczniów nie napotykało na żadne trudności. Wogóle zaznaczyć należy, że zapotrzebowanie wyszkolonych mleczarzy jest z każdym rokiem większe i opinia, jaką cieszą się u pracodawców mleczarze wychodzący ze szkoły, coraz jest lepszą.

Tu i ówdzie, zwłaszcza w mleczarniach dworskich, dzięki serkarskiemu wykształceniu niektórych uczniów, rozpoczęto, na razie na małą skalę, wyrób prostszych serów, można więc mieć nadzieję, że o ile dotychczasowe pomysły koniunktury na targu nie ulegną zmianie, produkcya serów w kraju w najbliższych latach się wzmoże. Również jako pomyslny i bardzo pożądaný objaw podnieść należy, że ukończeni uczniowie szkoły coraz liczniej są angażowani przez większe spółki mleczarskie.

Wobec wzrostu frekwencyi, wzrostu ilości sił nauczycielskich i zbiorów, sprawa rozszerzenia budynków szkolnych stała się pilną.

Na pokrycie kosztów zakupna sąsiadującej ze szkołą parceli, na budowę pawilonu dla pomieszczenia pracowni chemiczno-bakteryologicznej tudzież mieszkań dla dwu nauczycieli, uzyskał Wydział krajowy z funduszy traktatowych na mleczarstwo kwotę 76.000 koron; plany budynku są przygotowane, wobec czego z wiosną 1914 roku zamierza Wydział krajowy przystąpić do budowy.

Pomysłny rozwój szkoły spowodował Wydział krajowy do wstawienia w niektórych pozycjach preliminarza budżetu na rok 1914 większych kwot, uzasadnionych rzeczywistą potrzebą. I tak:

W rubryce I por. 6. preliminarza szkoły wstawia się nową, nieetatową posadę korepetytora a zarazem laboranta z wynagrodzeniem 1200 kor. rocznie.

Funkcyonaryusz ten spełniać będzie funkcyę pomocnika w laboratorium. Pomoc ta jest uzasadnioną znaczną ilością analiz masła, wykonywanych obecnie przez szkołę dla wszystkich spółek i producentów, którzy są członkami »Związku mleczarskiego«.

Pozatem spełniać będzie odnośny funkcyonaryusz obowiązki korepetytora dla tych uczniów i praktykantów (zwłaszcza przysyłanych przez spółki kandydatów na mleczarzy), którzy w pewnym dziale nauki są słabsi i potrzebują szybkiego uzupełnienia wiadomości, aby sami korzyść odpowiednią w szkole odnieść mogli i nie wstrzymywali ogólnego toku nauki.

W rubr. II. poz. 11. wstawia się na opał, wobec rzeczywistej potrzeby kredyt o 300 koron wyższy jak w roku ubiegłym.

W rubr. II. poz. 13. (utrzymanie budynków, ubezpieczenie robotników) wstawia się wydatkach zwyczajnych o 300 koron więcej, z powodu zwiększonych wydatków na ubezpieczenie uczniów od wypadków, asekuracji od ognia, tudzież większego zapotrzebowania na adaptacye budynków.

W rubr. IV. poz. 19. a. — Na uzupełnienie środków naukowych, w wydatkach nadzwyczajnych, wstawia się łączną kwotę 880 koron na sprawienie przyrządu do badania kryoskopii mleka, dynamometer kolbowy i mikrotom. — A wreszcie w rubr. IV. poz. 19. c. na bibliotekę i czytelnię podnosi się kredyt o 50 koron.

Mleczarnia szkolna w roku 1911 i 1912, mimo niepomyślnych warunków gospodarczych, które ujemnie wpłynęły na produkcję mleka, rozwijała się pomyslnie.

Zysk za rok 1911 wynosił 4.121·26 kor. zaś za rok 1912: 2.941·43 kor.

Uchwałą z dnia 11. lipca 1913 LW. 10.916/13 — postanowił Wydział krajowy powierzyć swemu Biurowi mleczarskiemu kontrolę administracyjną i techniczną szkoły i mleczarni szkolnej, a nadto zatwierdził wypracowaną przez Biuro w porozumieniu z oddziałem rachunkowym nową instrukcyę administracyjną i kasową.

Alegat. Bliższe szczegóły odnoszące się do czynności szkoły i mleczarni szkolnej mieszczą się w załączonem sprawozdaniu Dyrekcyi.

II. Biuro mleczarskie.

Skład Biura w okresie sprawozdawczym był następujący:

Dr. Tadeusz Ryłski, kierownik Biura. Prócz zajęć ściśle biurowych, odbył Dr. Ryłski szereg podróży, głównie w celach organizacyjnych, a nadto uczestniczył w szeregu zebrań zarówno w siedzibie urzędowej jak i poza nią. — Jako reprezentant Biura mleczarskiego i jako członek niżej wymienionych instytucji brał stały udział w zebraniach Zarządu głównego i wydziału wykonawczego Towarzystwa Kółek rolniczych, sekcji mleczarskiej Towarzystwa rolniczego w Krakowie, sekcji mleczarskiej Komitetu Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, Radzie nadzorczej »Galicyjskiego Związku mleczarskiego«, wreszcie Centralnego austriackiego Komitetu mleczarskiego we Wiedniu.

W półroczu zimowym wykladał Dr. Ryłski technologię nabiału w Akademii rolniczej w Dublanach, nadto wygłosił referaty o Spółkach mleczarskich na kursie współdzielczym w Krakowie, na kursie dla alumnów we Lwowie i dla lekarzy weterynaryi we Lwowie. — Wreszcie sprawował obowiązki redaktora »Gazety mleczarskiej«.

Inż. Wacław Nowakowski, instruktor mleczarstwa, zajęty był głównie wypracowywaniem planów i kosztorysów, nadzorowaniem budowy i wewnętrznego urządzenia mleczarni.

Zygmunt Giegużyński, lustrator rachunkowy, pracował w Biurze w dziale obrachunkowym dla Spółek, przeprowadzał lustracje administracyjne tudzież zamknięcia rachunkowe Spółek.

Nadto był kierownikiem kursu urządzonego w Rzeszowie dla zawiadowców Spółek.

R. Sozański, zamianowany lustratorem rachunkowym od dnia 11. lutego 1913 roku, pracował w Biurze, przeprowadzał lustracje i zamknięcia rachunkowe w Spółkach.

W. Badura, instruktor-adjunkt, pracował w Biurze, nadto odbywał podróże w celach informacyjnych i na założycielskich zebraniach Spółek, przeprowadzał lustracje i pomagał w zamknięciach rachunkowych Spółek mleczarskich.

Tadeusz Bąk, instruktor-praktykant, zajęty był głównie na miejscu w Spółkach dla przeprowadzania lustracji technicznych, pouczeń mleczarza i uruchomienia mleczarni.

Szczegółowy wykaz i rodzaj podróży funkcyjonyuszów Biura mleczarskiego uwidacznia umieszczone poniżej zestawienie:

Wykaz podróży funkcyjonyuszów Biura mleczarskiego w czasie od 1. lipca 1912 do 30. czerwca 1913 roku.

Nazwisko	Zebrania in- formacyjne, założycielskie		Adaptacja i budowa mleczarni		Uruchomienie mleczarni		Założenie ksiąg		Lustracje techniczne		Lustracje administ.		Różne		Razem	
	ilość		ilość		ilość		ilość		ilość		ilość		ilość			
	podró- ży	dni	podró- ży	dni	podró- ży	dni	podró- ży	dni	podró- ży	dni	podró- ży	dni	podró- ży	dni	podró- ży	dni
Dr. Tadeusz Ryłski	18	33	—	—	—	—	—	—	—	—	7	15	22	56	47	104
Inż. W. Nowakowski	—	—	44	64	5	9	—	—	4	7	—	—	14	20	67	100
Z. Giegużyński	12	25	—	—	—	—	8	12	2	4	61	103	5	26	88	175
R. Sozański	—	—	—	—	—	—	8	13	—	—	19	34	—	—	27	47
W. Badura	29	64	—	—	—	—	9	21	—	—	26	43	6	14	70	142
T. Bąk	—	—	—	—	29	105	—	—	58	146	—	—	—	—	87	251
Razem	59	122	44	64	34	114	25	46	64	157	113	200	47	116	386	819

Ponadto zajęte były w biurze dwie siły manipulacyjne.

Janina Kuklanka, zajęta była w dziale rachunkowym Spółek, tudzież korespondencyi, a nadto prowadziła Administrację »Gazety mleczarskiej«.

Wilhelmina Zeitleben, załatwiała korespondencję Biura.

W czasie od 1. lipca 1912 do 30. czerwca 1913 załatwiono w Biurze 5357 pism.

Jak z powyższego zestawienia wynika z końcem okresu sprawozdawczego czynnych było w Biurze trzech lustratorów, mających za główne zadanie przeprowadzanie lustracji administracyjnych Spółek. Obecnie, bez zwiększania ilości lustratorów, ale uwzględniając odpowiedzialność lustratorów wykonujących ustawowe rewizye Spółek, tudzież fakt, że jeden z dotychczasowych lustratorów młodszego już od przeszło pięciu lat pracuje w Biurze mleczarskiem — Wydział krajowy czuje się spowodowanym do przedłożenia Wysokiemu Sejmowi wniosku o przekształcenie dotychczasowej nieetatowej posady lustratora młodszego z poborami 3000 koron — na posadę etatową z płacą w kwocie 2200 koron i dodatkiem aktywalnym w kwocie 960 koron. — Prócz tego proponuje się utworzenie — obok jednej już istniejącej — drugiej posady nieetatowej instruktora z wynagrodzeniem rocznem 1920 koron. Obowiązkiem instruktora jest przeprowadzanie kontroli mleczarzy w Spółkach, staranie o poprawę techniki przeróbki, a przede wszystkim o dobrą i możliwie jednolitą jakość masła. Dla spełnienia tego zadania, koniecznem jest zatrudnienie drugiej siły wobec tego, że ilość Spółek przekroczyła już liczbę 100.

Wreszcie w wydatkach osobowych Biura widział się zmuszonym Wydział krajowy wstawić posadę służącego z wynagrodzeniem 800 kor. rocznie. Potrzebę tę motywuje zwiększeniem personelu Biura do 9 osób, tudzież zwiększeniem się agend Biura wogóle.

Z tych samych przyczyn w preliminarzu budżetu proponuje się zwiększenie ryczałtu na koszt podróży służbowych urzędników i funkcyjaryuszów Biura z dotychczasowych 15 000 na 18.000 koron, tudzież na potrzeby Biura z dotychczasowych 2000 na 2500 koron. W tejsamej pozycji wydatków budżetu uwzględnia się dalej czynsz za lokal w 3600 koron, bowiem wobec braku miejsca w gmachu głównym okaże się potrzeba przeniesienia Biura do wynajętego lokalu, a wreszcie jako wydatek nadzwyczajny kwotę 1700 koron na sprawienie potrzebnych sprzętów (szaf, biurek, stołów).

Wreszcie zasiłki dla Spółek z funduszu krajowego (rubr. X. por. 98. f.) podnosi się z dotychczasowych 3.000 koron na 4.000 koron z powodu rzeczywistej potrzeby wywołanej powstawaniem co roku znaczniejszej jak dotąd ilości Spółek.

Reasumując wszystkie nowe potrzeby tego działu, przedłożony Wysokiemu Sejmowi preliminarz wykazuje zwiększenie zapotrzebowania: W rubr. II. poz. 16. (Wydatki osobowe Biura mleczarskiego) o kwotę 3480 koron. W rubr. X. poz. 98. (Wydatki rzeczowe Biura mleczarskiego) o kwotę 8.600 koron.

III. Inne sprawy mleczarskie.

Spółki mleczarskie. Pod względem organizacyi Spółek mleczarskich omawiany okres należy do najcięższych z powodu niepewności położenia ekonomicznego i politycznego wywołanego przez wojnę na Bałkanie, a nie mniej w skutek klęsk elementarnych, które w przeszłym i w bieżącym roku w tak znacznych rozmiarach nasz kraj nawiedziły.

Działalność Biura mleczarskiego w zakresie Spółek mleczarskich po koniec roku 1912 przedstawiono szczegółowo w Roczniku Spółek oszczędności i pożyczek, jakoteż innych Spółek rolniczych w Galicyi, zostających pod Patronatem Wydziału krajowego za rok 1912.

Wobec tego poniżej zamieszcza się jedynie główniejsze daty uzupełniające resztę okresu sprawozdawczego, t. j. pierwsze półrocze 1913 roku.

Z końcem roku 1912 było założonych i pozostawało pod Patronatem Wydziału krajowego 98 Spółek mleczarskich, w ciągu pierwszego półrocza 1913 roku zostało założonych i przyjętych 7 nowych Spółek, tak że ogólna ilość związanych Spółek wynosiła 105.

Z końcem roku 1912 było w ruchu 73 Spółek, w ciągu półrocza puszczono w ruch 8 Spółek, zatem ilość Spółek uruchomionych wynosiła ogółem 81.

Na koszt założenia otrzymało zasiłki po 200 kor. 14 Spółek, nadto i 2 Spółki zasiłki po 110 kor. na wykształcenie mleczarzy; resztę potrzebnych zasiłków wyjednało Biuro mleczarskie w c. k. Towarzystwie rolniczym w Krakowie i gospodarskiem we Lwowie.

Z funduszu pożyczkowego dla popierania przemysłu rolniczego w ciągu pierwszego półrocza 1913 roku otrzymały 3-procentowe pożyczki 4 Spółki w ogólnej wysokości 54.500 kor.

Zasiłki na zakupno maszyn i przyborów mleczarskich wypłacone Spółkom mleczarskim w czasie od 1. stycznia 1913 do 30. czerwca 1913 wynosiły ogółem 39.796⁹¹ kor., z tego przypada 26.816⁸⁸ kor. na rządową subwencję normalną, zaś 12.980⁰³ na fundusze traktatowe.

Wyniki działalności Spółek mleczarskich za rok 1912 przedstawione w szeregu tablic i objaśnień mieszczą się w wymienionym powyżej Roczniku Spółek na str. 111 — 132. Zamykało rachunki ogółem 68 Spółek mleczarskich, które działalnością swoją obejmowały 135 gmin, z ludnością ponad 150 tysięcy i do 50 tysięcy sztuk bydła. Spółki te rozmieszczone były w 34 powiatach politycznych, z tego w powiatach rzeszowskim (8), gorlickim (6), sokalskim (4), bocheńskim i wielickim (po 3), kałuskim, krakowskim, limanowskim, łańcuckim, oświęcimskim, przemysłańskim, samborskim i wielickim (po 2); zresztą 20 powiatów posiada po 1 Spółce, zaś 48 powiatów dotąd żadnej.

Ze względu na rodzaj produkcji, Spółki czynne, zamykające rachunki za rok 1912, dzieliły się w następujący sposób:

- 1) Spółki dla wyrobu masła, a tylko częściowej sprzedaży mleka i śmietany.
- 2) „ „ odstawy śmietany.
- 3) „ „ „ mleka pełnego.
- 4) „ „ miejskiej sprzedaży mleka i śmietany a tylko częściowej przeróbki.

Dostawa mleka i wypłata członkom za mleko względnie śmietanę przedstawia się w roku 1912, jak następuje:

Rodzaj Spółek	Ilość Spółek	Dostawa mleka	Wypłata za mleko wzgl. śmietanę	
		litrów	K	h
1. dla wyrobu masła	51	9,504.393	1,003.348	05
2. „ odstawy śmietany	10	389.716	38.089	45
3. „ „ mleka	5	544.100	62.236	31
4. „ miejsk. sprzedaży	2	1,986.209	318.903	95
Razem	68	12,424.418	1,422.577	76

Z ogólnej ilości dostawy 12,424.418 litrów Spółki sprzedawały mleka pełnego bezpośrednio i w postaci śmietany 2,315.154 litrów, resztę przerobiły na masło, którego uzyskały 409.920⁷⁵ kg. Za 1 kg masła uzyskiwały Spółki w przecięciu rocznie 293³ — 329⁷ hal., kosztu administracji wraz z amortyzacją obliczone na 100 litrów wynosiły od 0⁷⁶ kor. do 4⁵¹ kor.

Spółki zamykające rachunki za rok 1912 liczyły ogółem 14.188 członków, którzy dostarczali mleko od 25.402 krów.

Następująca tabelka przedstawi rozwój Spółek mleczarskich od czasu rozpoczęcia wykonywania Patronatu przez Wydział krajowy od roku 1904 do 1912 włącznie:

Rok	Ilość Spółek czynnych pod patronatem Wydz. kraj.	Ilość stacji śmietankow.	Ilość członków	Ilość dostarczonego mleka	Uzyskano masła	Spienienie śmietanki z 1 litra mleka netto	Wartość bilansowa	
							budynków koron	urządzenia maszyn koron
1904	2	3	552	967.768	37.468	7.05	50.873.72	20.005.30
1905	4	6	1189	1,945.155	76.618	8.80	52.993.55	22.154.57
1906	11	16	2415	3,419.386	143.797	9.10	81.618.52	27.355.31
1907	18	22	3728	5,105.180	188.977	9.39	107.678.26	52.529.02
1908	22	38	5535	6,413.369	240.187	8.98	155.23.24	53.794.72
1909	30	55	7329	7,208.128	260.625	8.34	280.643.88	96.215.60
1910	47	83	10395	10,183.783	391.154.75	9.41	346.826.70	135.819.35
1911	59	90	13828	14,884.217	497.171.50	9.98	357.756.74	165.806.46
1912	68	104	14188	12,499.622	409.920.75	11.56	334.511.33	182.980.64

Zmniejszenie się ilości mleka jest zupełnie wytłomaczone skutkami klęsk w roku 1911, posuchą, pryszczycą, a nadto brakiem paszy i wczesną zimą w roku 1912.

O ile z powodu klęsk gospodarczych wyniki działalności niektórych Spółek były skromniejsze niż w roku 1911, to wewnętrzna sprawność Spółek tak pod względem administracyi, kontroli technicznej i jakości produktów — postąpiła znacznie naprzód. Przyczynił się do tego kurs urządzony dla członków Zarządu, nałożony na Spółki obowiązek regularnego przedkładania Biuru mleczarskiemu sprawozdań tygodniowych i miesięcznych, które dają sposobność natychmiastowego zwrócenia uwagi na nieprawidłowości — wreszcie ocena masła i dokonywanie analiz masła Spółek przez krajową szkołę mleczarską w Rzeszowie.

Galicyski Związek mleczarski — centralna organizacja dla sprzedaży masła wyprodukowanego przez Spółki i dla dostarczania im maszyn i przyborów mleczarskich — w obydwóch kierunkach swej działalności wykazuje stale rezultaty coraz pomyślniejsze.

Ogłoszone sprawozdanie Związku za rok 1912 wymienia 90 członków, w tem 69 Spółek mleczarskich, 12 mleczarń prywatnych i 9 osób fizycznych.

Masło dostarczało tylko 65 członków, z tego 30 bez przerwy przez cały rok, reszta tylko przez kilka miesięcy. Ogółem dostarczyli członkowie w 1912 roku 394.655.40 kg masła, czyli blisko 40 wagonów w ten sposób, że stosunek dostawy letniej do zimowej przedstawiał się jak 4:1.

Z całej ilości dostarczonego masła, wynoszącej po wliczeniu pozostałości z roku 1911 razem 395.375.27 kg sprzedał Związek:

w kraju	164.981.12 kg	czyli 41.7%
w Wiedniu	193.856.12 „	„ 50.6%
w Czechach	18.073.25 „	„ 4.6%
na Węgrzech, Styryi, Rumunii i Turcyi	10.496.50 „	„ 2.7%

Reszta przypada na manco przy soleniu i formowaniu (294.15 kg) i zapas niesprzedany (1.674.12 kg).

Za sprzedane masło uzyskał Związek 1,248.716.11 kor., czyli przeciętnie 316.40 hal za 1 kg, w porównaniu z rokiem 1911 o 19.36 hal. więcej.

Zauważyć należy, że masło patronackich Spółek mleczarskich na rynkach handlowych stawiane bywa na równi z masłem duńskim, a wyżej cenione od masła holenderskiego.

Za dostarczone masło wypłacił Związek 1,189.756·08 kor., czyli przeciętnie 301·46 hal. za 1 kg.

Maszyn i przyborów mleczarskich dostarczył Związek w roku 1912 za kwotę kor 125.823·92, a z końcem roku wypłacił członkom 1·7% dywidendy towarowej.

Przyjął też Związek specjalistę montera, który przeprowadza montowanie urządzeń Spółek i naprawy maszyn i przyborów.

Czysty zysk Związku za rok 1912 w wysokości 20.093·79 kor, Walne zebranie rozdzieliło w następujący sposób: 5% dywidendy od udziałów 311·71 do funduszu rezerwowego 15.000—
,, „ strat 4.782·08

Działalność Związku w pierwszym półroczu 1913 roku w zakresie handlu masłem — przedstawia umieszczone poniżej zestawienie:

Wykaz miesięczny dostawy, sprzedaży i zapłaty masła w r. 1913.

M i e s i ą c	Dostarczona ilość masła		Wypłacona kwota		Przeciętna cena wypłacona
	Kg	gr.	K	hal	hal
Zaplas masła $\frac{1}{2}$ 1913 roku	1674	125	5692	02	
Styczeń	14040	375	46079	80	3·31 ³
Luty	13010	750	42713	42	3·31 ⁴
Marzec	13455	075	45139	64	3·36 ¹
Kwiecień	16250	475	52191	65	3·21 ¹
Maj	34633	875	97348	81	2·81
Czerwiec	60179	425	157312	64	2·61 ⁴
M i e s i ą c	Sprzedana ilość masła		Otrzymana kwota		Przeciętna cena uzyskana
	Kg	gr.	K	hal	hal
Styczeń	14669	625	50313	12	3·45 ²
Luty	13102	625	45177	78	3·49 ⁹
Marzec	13608	075	47357	51	3·53 ⁶
Kwiecień	15766	850	52816	46	3·35 ²
Maj	31547	625	94905	50	3·00 ⁷
Czerwiec	61334	050	169177	53	2·75 ⁸

Sprawa wybudowania dla Związku chłodni, magazynów i biur w Krakowie, jako punkcie, przez który przechodzi rocznie $\frac{3}{4}$ eksportowanego przez Związek masła posunęła się znacznie naprzód. C. k. Ministerstwo rolnictwa akceptowało szkice i ogólny kosztorys potrzebnego budynku, przeznaczając na kosztą zakupna placu, budowę i urządzenie maszynowe kwotę 400.000 koron z funduszy hodowlanych (traktatowych). Wobec tego Wydział krajowy zakupił

w Krakowie, w najbliższym sąsiedztwie magazynów towarowych parcelę o powierzchni 1316 sążni □ za cenę 125.014 koron. Szczegółowe plany i kosztorys są już na ukończeniu tak, że z wiosną przyszłego roku będzie można przystąpić do budowy.

Prócz tego wyjednał Wydział krajowy u c. k. Ministerstwa subwencyę w kocie 17.000 koron na urządzenie dla Związku małej chłodni filialnej we Lwowie. Chłodnia ta wzorowo urządzona w myśl planów Biura mleczarskiego jest już w ruchu, począwszy od czerwca b. r. — i obok chłodni właściwej obejmuje także wygniatarkę i formierkę do masła wszystko o popędzie elektrycznym.

Sojuz gospodarsko-mleczarski w Stryju wykazuje w roku 1912 słabszy rozwój jak w roku ubiegłym. Niestety Wydział krajowy, mimo kilkakrotnych urgensów, nie otrzymał dokładnego sprawozdania rocznego o działalności stowarzyszenia, poniżej zatem zamieszczone daty zaczerpnięte zostały z zamknięcia rachunkowego, dostarczonego Wydziałowi krajowemu przez Sojuz rewizyjny we Lwowie. Ilość członków stowarzyszenia wynosiła z końcem roku 1912: 238, zmniejszyła się zatem o 38.

Obroty w maśle zmniejszyły się również w porównaniu z rokiem 1911-tym. Mianowicie w roku 1911 uzyskał Sojuz za masło 621.934 koron 65 hal., zaś w 1912-tym 594.858·50 koron — zatem zmniejszenie wynosi 27.076 koron 11 h. Taksamo należność wypłacona członkom za masło zmniejszyła się w porównaniu dwu lat powyższych o 67.418 kor. i 70 halerzy.

Ilość kilogramów masła, którymi rozporządzał Sojuz w roku sprawozdawczym — sprawozdanie niestety nie podaje.

Również dział maszyn i przyborów mleczarskich wykazuje umniejszenie obrotów. Sprzedano mianowicie maszyn za kwotę o 25.925 koron mniejszą jak w roku ubiegłym.

Tak samo obroty zmniejszyły się w dziale pośrednictwa i jedynie sprzedaż bryndzy i miodu wykazuje pewne ożywienie w porównaniu z rokiem 1911-tym.

Wobec zmniejszenia się obrotów w głównych działach Sojuzu, a równocześnie zwiększenia ogólnych kosztów administracyjnych, Sojuz w roku ubiegłym nie był w stanie pokryć wydatków swoich własnymi dochodami — jak to miało miejsce w roku 1911-tym — i w tym celu posiłkować się musiał subwencyą państwową w kwocie 15.000 koron. Po doliczeniu subwencji tej do zysków, zamknął jednak Sojuz rachunki swoje nadwyżką 1643 koron.

Prócz powyższej normalnej subwencji otrzymał Sojuz z funduszków traktatowych na mleczarstwo kwotę 20.000 koron na subwencyonowanie Spółek mu podległych, a nadto łączną kwotę 118.000 koron na zakupno odpowiedniego budynku w Stryju i urządzenie w nim magazynów, chłodni i biur stowarzyszenia. Subwencye te wypłacone zostały przez c. k. Ministerstwo za pośrednictwem i przy poparciu Wydziału krajowego.

Stypendya mleczarskie w roku 1912 otrzymali: Włodzimierz Kindraczuk, 400 kor. — na mleczarskie studia bakteriologiczne; Andrzej Czuchra 200 kor. — na praktykę mleczarską; Franciszek Stein 200 kor. — na praktykę mleczarską; Roman Modelski 300 kor. — na praktykę mleczarską; Antoni Stefanko 540 kor. — na studia serkarskie.

Nadto z funduszków traktatowych Romuald Sozański 800 kor. i Dr Romuald Struczowski 1600 kor. — na praktykę w Biurze mleczarskiem; Wacław Nowakowski instruktor Biura 55 kor. — w celu opłaty czesnego na kursie inżynierskim.

Gazeta mleczarska, dotychczasowy organ Gal. Towarzystwa mleczarskiego wychodzący pod redakcją Dra T. Ryłskiego — uchwałą Wydziału krajowego z dnia 30. grudnia 1912 r. LW. 192.337 została uznana jako organ Biura mleczarskiego, Spółek mleczarskich i Związku mleczarskiego.

Wychodzi począwszy od 1. stycznia 1913 raz na miesiąc w obu językach krajowych. Na koszt wydawnictwa przyznał Wydział krajowy zasiłek z funduszków traktatowych w wysokości 2.000 koron.

Kursa i zjazdu. Kurs dla zawiadowców Spółek, trzeci z rzędu, odbył się w czasie od 11. do 23. listopada 1912 roku w krajowej szkole mleczarskiej w Rzeszowie. Kurs ten liczył 17 uczestników i wykazał dodatnie rezultaty. — Następnie w styczniu 1913 roku urządziło Biuro mleczarskie zjazd delegatów

Spółek w Rzeszowie, na którym omawiano sprawę zużytkowania odpadków mleczarnianych przez opas świń, sprawę chlewni przy spółkach, tudzież zapoznano uczestników z projektem stowarzyszeń ubezpieczenia bydła. Prócz tego nauczyciel szkoły rzeszowskiej inż. E. Słószarz wygłosił referat o badaniu kwasoty mleka i śmietany.

Przy sposobności dorocznego Walnego Zgromadzenia »Związku mleczarskiego« odbyło się tegoż dnia zebranie dyskusyjne, na którym p. Dr. M. Dalkiewicz wygłosił referat »o zwalczaniu gruźlicy u bydła rogatego«; p. Wiktor Bielski »o organizacyi stowarzyszeń asekuracyi bydła«; wreszcie p. J. Heller, inspektor mleczarstwa Towarzystwa Kółek rolniczych »o paszach treściwych«.

Na podstawie powyższego sprawozdania — Wydział krajowy wnosi:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z czynności odnoszących się do podniesienia mleczarstwa w kraju.

II. W dziale wydatków osobowych Biura mleczarskiego Sejm a) znosi jedną posadę nieetatową lustratora młodszego z wynagrodzeniem rocznem 3000 koron, a natomiast ustanawia nową posadę etatową stałego lustratora młodszego z płacą 2200 koron, dodatkiem aktywalnym w kwocie 960 koron tudzież prawem do trzech dodatków trzechletnich po 200 koron. Lustrator stały młodszymi jest urzędnikiem Wydziału krajowego z prawami i obowiązkami określonymi ustawą służby krajowej i statutem emerytalnym z dn. 16. marca 1907 r. uzupełnionych uchwałą Wysokiego Sejmu z dnia 14. lutego 1912 r., a wprowadzonych rozporządzeniem Wydziału krajowego z dnia 20. lutego 1912 LW. 28.178 ;

b) ustanawia jedną posadę nieetatową instruktora z wynagrodzeniem rocznem 1920 koron.

c) jedną niestałą posadę stróża z wynagrodzeniem rocznem w kwocie 800 koron.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

Adam Gołuchowski, w. r.

Sprawozdawca:

Dr. Tadeusz Pilat, w. r.

Członek Wydziału krajowego.

Sprawozdanie

Dyrekcji krajowej Szkoły mleczarskiej w Rzeszowie.

Sprawozdanie to obejmuje dwa lata: dziewiąty i dziesiąty rok istnienia Szkoły, zamykając w ten sposób I-sze dziesięciolecie jej działalności. W tym czasie ukończono 2 dwunastomiesięczne kursa mleczarsko-serowarskie.

Grono nauczycielskie.

Jan Licznernski, od 27. maja 1911 r. kierownik Zakładu, a zarazem nauczyciel fachowy, uczył mleczarstwa, serowarstwa, rachunkowości i kalkulacji mleczarskiej. Nadto prowadził administrację szkoły i mleczarni.

Eugeniusz Ślósarz, od 1. lipca 1911 r. nauczyciel pomocniczy do chemii, prowadził pracownię chemiczną i bakteriologiczną, uczył chemii, fizyki, mykologii mleczarskiej i badania nabiału.

Franciszek Stein, początkowo nauczyciel dochodzący, mianowany 19. lutego 1912 prowizorycznie nauczycielem pomocniczym i buchalterem Szkoły, pełnił obowiązki do 31. marca 1913 r., poczem na własne żądanie został z zajmowanej posady uwolniony.

Stanisław Maryniak, od 23. kwietnia 1913 nauczyciel pomocniczy i buchalter; poprzednio był nauczycielem szkoły handlowej w Samborze. Uczy rachunkowości w zastosowaniu do potrzeb przemysłu mleczarskiego, korespondencji kupieckiej, przepisów prawnych, języka polskiego i rachunków, a zarazem prowadzi kancelaryę szkolną.

Marcin Mączka, b. uczeń Szkoły, 1. sierpnia 1911 instruktor-serowar, prowadził serownię szkolną.

Józef Mikiciński, b. uczeń Szkoły od 1. września 1911 instruktor-mleczarz dnia 26. marca 1912 na własne żądanie uwolniony. Miejsce jego od 1. września 1912 zajął ukończony uczeń Szkoły:

Bronisław Bembenista, dozorował on uczniów przy zajęciach praktycznych w mleczarni.

Edward Kuschée, kierownik kraj. niższej Szkoły rolniczej w Miłocinie, jako docent uczył hodowli bydła.

Feliks Kramer, starszy inżynier kolei państw., jako docent uczył obsługi kotłów i maszyn parowych.

Michał Pelc, kierownik szkoły ludowej w Rzeszowie uczył, jako nauczyciel dochodzący, rachunków.

Jan Głowiak, egzaminowany maszynista od r. 1906 kierował praktyką uczniów przy maszynie parowej, uczył ślusarki i monterki maszyn mleczarskich.
Antoni Druszkiewicz, majster stolarski, uczył stolarki.

Nauka.

Pierwotny plan organizacyjny przepisywał urządzenie w ciągu roku 8-mio miesięcznego kursu wyższego maślarskiego, 4-ro miesięcznego niższego, a równocześnie rocznego serowarskiego.

Jednak doświadczenie trzech pierwszych lat istnienia Szkoły wykazało, że 4-ro miesięczne kursa wobec przeciętnego przygotowania kandydatów zgłaszających się do Szkoły i wobec coraz większych wymogów rozwijającego się mleczarstwa są za krótkie i już w r. 1906/7 odbył się tylko kurs wyższy, 8-mio miesięczny, (obok 3 miesięcznego kursu dla kobiet i 1 miesięcznego kursu dla kierowników Spółek).

w r. 1907/8	odbył się 1 kurs	8-mio miesięczny (obok kursu wakacyjnego i kur-
„ „ 1908/9	„ „ 1 „	10-cio „ su dla kandydatów na instru-
„ „ 1909/10	„ „ 1 „	12-sto „ ktorów)
„ „ 1910/11	„ „ 1 „	12-sto „
„ „ 1911/12	„ „ 1 „	12-sto „
„ „ 1912/13	„ „ 1 „	12-sto „

Zatem od 4 lat odbywają się w Szkole kursa całoroczne.

Oprócz tego przyjmuje Szkoła w ciągu roku szkolnego praktykantów na dłuższy, lub krótszy przeciąg czasu. W ostatnich czasach ustalili się zwyczaj, że kandydaci na kierowników mleczarni w nowo powstających Spółkach odbywają 1-no miesięczną praktykę w Szkole mleczarskiej, a potem odbywszy jeszcze 1-no miesięczną praktykę w jednej z istniejących Spółek, rozpoczynają pracę we własnej Spółce. System taki wytwarza niedostatecznie zazwyczaj wykształconych mleczarzy, jest jednakże na razie konieczny z powodu znacznego zapotrzebowania mleczarzy, tudzież okoliczności, że świeżo zakładane Spółki starają się o personal niezbyt kosztowny, a takim może być przedewszystkiem miejscowy.

Ukończeni uczniowie rocznego kursu idą prawie z reguły do większych mleczarni prywatnych i do Spółek mających już za sobą dłuższy czas istnienia i zasobniejszych.

Kształcenie serowarów rozpoczęła Szkoła mleczarska od roku szkolnego 1908/9 w ten sposób, że kilku uczniów (2 — 3) po odbyciu krótkiej praktyki w maślarni szkolnej odbywało głównie praktykę w serowni, podczas gdy reszta uczniów praktykowała w serowni szkolnej krótszy czas, żeby tylko zapoznać się z wyrobem serów o krótszym okresie fermentacyjnym.

Wykładu serowarstwa słuchali wszyscy uczniowie, jednak tylko serowarzy zdawali z niego egzamin.

W ostatnim roku szkolnym zmieniono ten system o tyle, że wszyscy uczniowie jednako długo praktykowali w serowni, jednak egzamin z serowarstwa nie był obowiązkowy.

Zakres nauki na obu kursach urządzonych w okresie sprawozdawczym pozostał ten sam, co na poprzednich kursach rocznych.

Naukę szkolną uzupełniono referatami, które raz na tydzień w obecności nauczyciela wygłaszali kolejno uczniowie z zakresu rolnictwa, kooperacji rolniczej, historii i literatury. Po referatach następowała dyskusja.

Dla pogłębienia praktyki w mleczarni z końcem roku szkolnego oddawano uczniom kolejno na kilka dni kierownictwo całego ruchu mleczarni pod nadzorem instruktora.

Oprócz tego urządzano, jak zwykle, wycieczki.

W roku szkolnym 1911/12 zrobiono wycieczkę do szkoły mleczarskiej w Kromieryżu na Morawach i zwiedzono w okolicy Kromieryża Spółkę mleczarską w Kiselovicach, oraz kilka gospodarstw hanaackich. W drodze powrotnej zwiedzono Spółkę mleczarską w Rybny i zabytki Krakowa. Nadto urzą-

dzono wycieczkę do mleczarni spółkowej w Zaczerniu, a serowarzy odbyli praktykę w serowni w Jasionowie.

W roku szkolnym 1912/13 zwiedzono mleczarnie spółkowe w Rybny, Królówce, Żegocinie, Spytkowicach, mleczarnie łuczaniowską i miejską w Krakowie, oborę zarodową w Rabie wyżnej i serownię owcze na halach tatrzańskich. Nadto zwiedzono zabytki Krakowa i Spiż. Prócz tej wielkiej wycieczki urządzono też wycieczkę do Spółki mleczarskiej w Zaczerniu.

Kurs maślarsko-serowarski trwający od 1. września 1911 do 29. sierpnia 1912 ukończyło 18-tu uczniów, z tego 12-tu miało utrzymanie w Zakładzie kosztem kraju, 6-ciu mieszkało poza zakładem (hospitanci).

Trzech uczniów ukończyło kurs jako serowarzy.

Wynik egzaminu końcowego był następujący:

Uzyskało stopień:	w naukach praktycznych:	w naukach teoretycznych:
bardzo dobry	7 uczniów	8 uczniów
dobry	10 „	9 „
dostateczny	1 „	1 „
	<u>18 uczniów</u>	<u>18 uczniów</u>

Jak co roku składali uczniowie również egzamin z obsługi kotłów parowych przed komisarem rządowym.

Poniżej zestawiona tabela podaje nazwiska uczniów, skąd pochodzili, jakie szkoły ukończyli i jaki zawód obrali po ukończeniu szkoły mleczarskiej.

L. p.	Imię i nazwisko ucznia	Pochodzenie	Szkoły ukończone przed wstąpieniem do Szkoły mlecz.	Zatrudnienie po skończeniu kursu
1	Bronisław Bembenista	Król. pol.	szkoła ludowa i kurs rolniczy	instruktor Szkoły mlecz.
2	Emil Bukała	Galicya	szkoła wydziałowa	kierownik mlecz. dwor. (Król. pol.)
3	Stanisław Cieślik	Galicya	szkoła ludowa	pomocnik większej firmy mlecz. (Gal.)
4	Jan Guzowski	Galicya	niższa szk. roln.	kierownik mlecz. dwor. (Gal.)
5	Michał Hnatów	Galicya	szkoła ludowa i 3 m. kurs ml	pomocnik mlecz. miejskiej (Gal.)
6	Bronisław Jonezykowski	Król. pol.	szkoła ludowa i kurs rolniczy	instruktor Tow. roln. warsz. (Kr. pol.)
7	Feliks Julek	Galicya	niższa szk. roln.	instruktor Tow. roln. warsz (Kr. pol.)
8	Icek Karoliński (serowar)	Litwa	szkoła ludowa	prowadzi serownię ojca (Litwa)
9	Józef Kobyłecki	Galicya	niższa szk. roln.	pomocnik gospodarski (Gal.)
10	Szczesny Kowalczyk	Król. pol.	szkoła rolnicza w Sobieszynie	instruktor Tow. roln. warsz. (Kr. pol.)

L. p.	Imię i nazwisko ucznia	Pochodzenie	Szkoły ukończone przed wstąpieniem do Szkoły mlecz.	Zatrudnienie po ukończeniu kursu
11	Karol Kulik (serowar)	Galicya	szkoła ludowa	?
12	Władysław Leśkiewicz	Galicya	matura gimnaz.	kierownik mlecz. centr. w Łużnej (Gal.)
13	Franciszek Piskorz	Galicya	szkoła ludowa	kierownik mlecz. spółk. w Chłopach (Gal.)
14	Jan Rybka	Król pol.	kurs roln. w Sokółku	kierownik mlecz. dwor. (Król. pol.)
15	Antoni Stefanko	Galicya	szkoła ludowa i kurs chmiel.	został w Szkole jako stypend. serowar
16	Janusz Swinarski (serowar)	Księstwo pozn.	matura realna	kierownik mlecz. spółk. w Kwaczale (Gal.)
17	Wincenty Warda	Król. pol.	szkoła ludowa	kierow. związku mlecz. spółek Staszica (Król. pol.)
18	Michał Cioma	Galicya	szkoła ludowa	pomocnik mlecz. miejsk. (Gal.)

W roku szkolnym 1911/12 opuścił zakład 1 uczeń.

W ciągu tego roku przebywali w Szkole dłuższy lub krótszy czas następujący praktykanci:

1) Piotr Czerewaty	kand. na kierow. mlecz. spółk w Putiatyńcach	1 mies.
2) Teodor Myszczyzsyn	„ „ „ „ „ „ Kutkorzu	1 „
3) Wojciech Zajdel	„ „ „ „ „ „ Suchodole	2 „
4) Franciszek Bolek	„ „ „ „ „ „ Izdebniku	2 „
5) Michał Jabłoński	„ „ „ „ „ „ Biłce szlacheckiej	1½ „
6) Michał Śliwa	„ „ „ „ „ „ Rozdzielu	2 „
7) Stanisław Woźniak	„ „ „ „ „ „ Męcinie	1 „
8) Paweł Pryć	„ „ „ „ „ „ Łączkach	1 „
9) Wasyl Muzyka	„ „ „ „ „ „ Butynach	1 „
10) Jan Studnicki	„ „ „ „ „ „ Frydrychowicach	1 „
11) Franciszek Król	„ „ „ „ „ „ Grodzisku	1 „
12) Jan Piekło	„ „ „ „ „ „ Łące	1 „
13) Jakób Pluczek	„ „ „ „ „ „ Przybysławicach	1 „
14) Stanis. Jędrzejowski	„ „ „ „ „ „ Moszczenicy	1 „
15) Marya Siembał	„ „ „ „ „ „ Łazach	1 „
16) Jan Zwierzański	„ „ „ „ „ „ Wojutyczach	1 „
17) Wawrz. Tomaszek	„ „ „ „ „ „ Albigowej	1 „
18) Jan Zajac	„ „ „ „ „ „ Miechowicach w.	1 „
19) Adam Bernas	„ „ „ „ „ „ dwor. „ Królestwie pol.	2 „
20) Władysław Dostał	urzędnik Bukowińskiej Rady kultury krajowej	1½ „
21) M. Tyszowiecka	naucz. szkoły gospodyń w Tłumaczu	1¼ „
22) Marya Neumanówna	„ „ „ „ „ „ Grzędzie	2½ „
23) Neonila Dzerowiczówna	„ „ „ „ „ „ ludowej	2½ „
24) Zofia Rybicka z Król. pol.	słuch. Chemii na uniwersytecie	2 „

25) Joanna Świdarska z Poczapiniec w Galicyi	1 mies.
26) Paschalisa Mojstwa S. Służebniczka z Kochawiny	$\frac{1}{2}$ „
27) Julian Wołczyński z Litwy słuch. Studium rol. w Krakowie	1 $\frac{1}{2}$ „
28) Aleksander Chrzanowski z Król. pol. absolwent akad. Dublańskiej	1 „
29) Michał Łowicki z Litwy	1 „
30) Rudolf Jastrzębski słuch. teologii „ rzym. kat. we Lwowie	1 „
31) Wawrzyniec Kędrzak „ „ „ „ „ „	1 „
32) Kazimierz Kluz „ „ „ „ „ „	1 „
33) Jan Kowalski „ „ „ „ „ „	1 „
34) Maksymilian Wawrykiewicz „ „ „ „ „ „	1 „
35) Kazimierz Zemanek „ „ „ „ „ „	1 „
36) Antoni Paszkowski „ „ „ „ „ „	1 „
37) Andrzej Symko „ „ gr. kat. „ „	1 „
38) Wasyl Pryszlak „ „ „ „ „ „	1 „
39) N. Worobec „ „ „ „ „ „	1 „
40) Marcelli Fedoryszyn „ „ „ „ „ „	1 „
41) Bazyli Kuryłas „ „ „ „ „ „	1 „
42) Józef Taranowicz absolwent Szkoły mlecz. prakt. serowarski	6 „
43) N. Wardowa z Królestwa praktykowała w serowni	4 „
44) Edward Czuprykowski b. uczeń Szkoły mlecz. praktyk. w serowni	1 „
45) J. Uhacz „ „ „ „ „ „	1 „

Ogółem w r. 1911/12 uczęszczało do Szkoły mleczarskiej 63 uczniów i praktykantów.

Kurs maślarsko-serowarski w r. 1912/13 trwający od 1. września 1912 do 31. sierpnia 1913 ukończyło 19 uczniów, w tem 12-tu miało utrzymanie w Zakładzie kosztem kraju, 7-miu mieszkało poza zakładem.

Z serowarstwa zdało egzamin 2-óch uczniów.

Wynik egzaminu końcowego był następujący:

Uzyskało stopień:	w naukach praktycznych:	w naukach teoretycznych:
bardzo dobry	8 uczniów	2 uczniów
dobry	11 „	12 „
dostateczny	— „	5 „
	19 uczniów	19 uczniów

Uczniowie składali też rządowy egzamin z obsługi kotłów parowych. Poniżej zestawiona tabela podaje nazwiska uczniów, skąd pochodzili, jakie szkoły ukończyli przed wstąpieniem na kurs i jaki zawód obrali po skończeniu kursu.

L. p.	Imię i nazwisko ucznia	Pochodzenie	Jakie szkoły ukończył poprzednio?	Zatrudnienie po ukończeniu kursu
1	Bolesław Adamki	Król. pol.	2 lata sem. naucz. w Król. pol.	kierownik mlecz. spółk. w Król. pol.
2	Stefan Broda	Galicya	niższa szkoła roln.	praktykant gospodarczy w Galicyi
3	Franciszek Galos (serowar)	Galicya	matura gimn.	na razie bez posady
4	Stanisław Czenczek	Galicya	niższa szkoła roln.	kierownik mlecz. spółk. w Wesołej Galicya
5	Sylwester Lipski	Galicya	niższa szkoła roln.	przy wojsku

L. p.	Imię i nazwisko ucznia	Pochodzenie	Jakie szkoły ukończył poprzednio?	Zatrudnienie po ukończeniu kursu
6	Franciszek Lisowski	Galicya	niższa szkoła roln.	kierownik mlecz. prywatnej w Gal.
7	Aleksander Maciurzyński	Galicya	szkoła ludowa, kurs roln. w Warsz.	kierownik mlecz. dworskiej w Gal.
8	Jan Śrutek	Galicya	niższa szkoła roln.	na razie bez posady
9	Tadeusz Szewera	Galicya	niższa szkoła roln.	praktykant gospodarczy w Gal.
10	Jan Szczęch	Galicya	szkoła ludowa	kierownik mlecz. spółk w Chmielniku w Gal.
11	Józef Zieliński	Galicya	niższa szkoła roln.	praktykant gospodarczy w Gal.
12	Jan Wieliczko	Król. pol.	kurs roln. w Warsz.	kierownik mlecz. miejsk. w Król. pol.
13	Teodor Gontarski	Król. poi.	4 kl. szkoły handl.	na razie bez posady
14	Bronisław Chojnacki	Król. pol.	szkoła ludowa	praktykant serowarski w Szkole mlecz.
15	Jan Morawski	Król. pol.	szkoła rzemieśln.	na razie bez posady
16	Bogusław Sielski	Król. pol.	4 kl. szkoły handl.	dalej się kształci w rolnictwie
17	Franciszek Szymański	Król. pol.	4 klasy gimnaz.	na razie bez posady
18	Stefan Wiliński	Król. pol.	uczył się prywat.	pomochnik mlecz. parowej w Król. pol.
19	Bogdan Zdzenicki	Król. pol.	szkoła ogrodnicza w Warsz.	w związku kontroli obór w Król. pol.

Na razie (1 miesiąc po ukończeniu) jeszcze nie wszyscy znaleźli posady. W ciągu roku szkolnego opuściło zakład 5-ciu uczniów.

W ciągu roku szkolnego 1912/13 przebywali w Szkole mleczarskiej następujący praktykanci:

1)	Antoni Stefanko	b	uczeń Szkoły mlecz.	praktykant serowarski	12	mies.
2)	Iwan Turczyn	kandydat na kierow.	spółk mlecz.	w Hrehorowie	1	„
3)	N. Kloc	„	„	„	1	„
4)	Jan Szot	„	„	„	1	„

msdorffa w wyszukiwaniu krów z chorem wymieniem (rezultat dodatni), sprawności metody Paraszczuka w wyszukiwaniu mleka niehygienicznego (rezultat ujemny), badanie flory łąslanki huculskiej, wyszukiwanie szczepów bakterii kwasu mlekowego nadających się do kwaszenia śmietany, przygotowanie pleśni do szczepienia serów »camembert« i »roquefort«, wyrób kefiru i jauru.

b) Muzeum szkolne: powiększyło się o wirówkę Lacta Nr. 2, dar fabryki, która ją do wypróbowania przysłała, model poidła dla cieląt, tablice z przekrojami wirówek (dar Tow. Alfa-Separator); okaz »klagu« góralskiego. Wartość muzeum z końcem 1912 wynosiła 3800 K.

c) Biblioteka i czytelnia obejmuje 438 dzieł i broszur. W ciągu 2 lat powiększyła się zatem o 127 książek, przeważnie z zakresu literatury polskiej, bo ten dział był dotąd zaniedbany. Biblioteka zaopatrzona jest w sporą liczbę czasopism. Wartość jej z końcem 1912 r. wynosiła 1420 K.

W okresie sprawozdawczym wypożyczono nauczycielom, uczniom i praktykantom 878 książek.

d) Urządzenie mleczarni powiększyło się w tym okresie o wirówkę Alfa-Laval A V 5 z wydajnością 2000 l na godzinę i o holenderski kocioł serowarski. Nadto 1. listopada 1912 r. założył Związek mleczarski sklep w Rzeszowie, w którym mleczarnia szkolna stale sprzedaje swe sery, oraz mleko, kefir i jaurt na flaszki. Dzięki temu zbliżyła się mleczarnia szkolna do typu miejskiej i praktyka uczniów rozszerzyła się w tym kierunku.

Mleczarnia szkolna.

Poniższe sprawozdanie obejmuje lata kalendarzowe 1911 i 1912.

W roku 1911 dostarczono do mleczarni szkolnej:

mleka pełnego 422.950 l

śmietany 44.183.5 l

co odpowiada średniej dostawie dziennej 1.158 l mleka pełnego i 112 l śmietany. Przeliczywszy zaś śmietanę na mleko pełne, otrzyma się z górą 1800 l dziennie.

W porównaniu z dostawą z r. 1910 wzrosła ilość mleka pełnego o 20.732 l, natomiast zmniejszyła się ilość dostarczonej śmietany o 12.532 l. Zmniejszenie się dostawy śmietany tłumaczy się tem, że w Spółkach mleczarskich dostarczających śmietanę grasowała bardzo silnie pryszczycza.

Przeciętna zawartość tłuszczu w mleku pełnem wynosiła 3.65%, w śmietanie zaś dostarczonej przez Spółki 18%.

Za 1% tłuszczu w mleku pełnem Szkoła, płaciła:

od 1-go stycznia do 15-go maja	3.85 h
od 15-go maja do 1-go września	3.45 „
od 1-go września do 31-go grudnia	4.— „

Cena 1% tłuszczu w śmietanie wynosiła:

od 1-go stycznia do 15-go maja	3.14 h
od 15-go maja do 1-go września	2.85 „
od 1-go września do 31-go grudnia	3.30 „

Zatem zimowe ceny płaciła Szkoła przez 8, letnie zaś tylko przez 4 miesiące. Na ogół płaciło się ceny bardzo wysokie, trzeba bowiem jeszcze uwzględnić, że mleczarnie słabsze finansowo otrzymywały prócz tego dopłaty za dowóz mleka, dopłaty jednorazowe z końcem roku za dostarczony nabiał, tudzież w miesiącach zimowych w niektórych przypadkach ceny wyższe od powyżej przytoczonych, n. p. mleczarnia w Krasnem otrzymywała w kilku ostatnich miesiącach roku 3.5 — 3.8 h za 1% tłuszczu w śmietanie. Nie chcieliśmy bowiem w ten sposób dopuścić do zastanowienia ruchu mleczarni w porze zimowej. Mimo tych wysokich cen ostateczny rezultat finansowy był dość pomyślny.

Mleka pełnego sprzedano 7.7% całej produkcji, czyli o 1.4% więcej aniżeli w r. 1910.

Na sery przerobione 39.037 l, czyli okragło o 10.000 l mniej, niż w roku poprzednim.

Na sery był popyt nader silny. Według naszych obliczeń dokonanych na podstawie nieprzyjętych zamówień, trzeba było przerabiać dziennie do 12.000 l mleka na sery, aby podołać zamówieniom. Jednak mimo pomyślnej konjunktury handlowej i dość rentownej przeróbki serów ograniczało się produkcję serów, zwłaszcza w porze zimowej, ze względu na kontraktową dostawę masła.

Przeważną część mleka przerobiono na masło, którego produkcja wynosiła 21.449.10 kg, czyli tylko o 2.914 kg mniej, niż w r. 1910, w którym pryszczycza wyrządziła mniej szkody.

Masło znajdowało zbyt przeważnie w krajowych miejscowościach klimatycznych i zagranicznych miejscowościach kąpielowych. Tylko na takich rynkach można od ręki sprzedać wielkie ilości masła w lecie.

Poniżej podajemy *szczegółowe zestawienie przeróbki nabiału w roku 1911.*

Dochód:

Rozchód:

I. Mleko pełne.

Dostarczono litrów . . .	422.950	Sprzedano litrów . . .	32.839 (7.7%)
		Przerobiono na sery . .	39.057 (9.2%)
		Oddzielono na wirówce .	344.230
		Strata	6.824
Razem . . .	<u>422.950</u>		<u>422.950</u>

II. Śmietana.

Dostarczono litrów . . .	44.188.5	Sprzedano litrów . . .	6.079
Uzyskano z wirówki . .	52.163.5	Przerobiono na sery . .	131
		Przerobiono na masło . .	90.035.5
		Strata	106.5
Razem . . .	<u>96.352</u>		<u>96.352</u>

III. Masło deserowe.

Zapas z 1910 r. kg . . .	58.75	Sprzedano kg	21.563.85
Wyrobiono	21.449 10	Na masło kuchenne . . .	6.25
Dokupiono	83.25	Zapas na rok 1912 . . .	21.—
Razem . . .	<u>21.591.10</u>		<u>21.591.10</u>

IV. Masło kuchenne.

Wyrobiono zwyczaj. m. kuch. .	6.25	Sprzedano kg	187.10
Wyrobiono m. serwatkowego .	180.85		
Razem . . .	<u>187.10</u>		<u>187.10</u>

V. Mleko chude.

Uzyskano litrów	2920.66	Sprzedano litrów	186.935.5 (64%)
		Przerobiono na sery . . .	4.765
		Przerobiono na twaróg . .	96.704
		Strata	3.661.5
Razem . . .	<u>292.066</u>		<u>292.066</u>

VI. Maślanka.

Uzyskano litrów	66.512.5	Sprzedano litrów	47.194 (71%)
		Przerobiono na twaróg . .	16.845
		Strata	2.373.5
Razem . . .	<u>66.512.5</u>		<u>66.512.5</u>

VII. Twaróg.

Zapas z r. 1910 kg	65	Sprzedano kg	7.640
Uzyskano kg	7.780	Strata	205
Razem	<u>7.845</u>		<u>7.845</u>

VIII. Serwatka.

Uzyskano z wyrobu litrów .	97.002	Sprzedano litrów	87.300
		Strata	9.702
Razem	<u>97.002</u>		<u>97.002</u>

Rok 1912 był dla dostawy mleka nader niekorzystny. Raz dawały się jeszcze odczuć skutki pryszczycy, to znowu silnie grasowała u bydła we wszystkich Spółkach choroba guziczkowego zapalenia pochwy (colpitis). Do tego przyłączył się ogólny brak paszy wskutek klęsk elementarnych. Produkcya mleka w całej okolicy Rzeszowa zmniejszyła się znacznie, nastąpił wprost dotkliwy brak mleczywa. Dalszym skutkiem było ogromne podrożenie nabiału. Podrożenie to odczuwała Szkoła tem więcej, ponieważ ceny produktów nabiałowych na rynkach zachodnich dzięki dowozowi zagranicznego produktu wcale się nie podniosły, albo też tylko nieznacznie. Brak mleka sprawił, że po Spółkach mleczarskich w porze zimowej poczęli wicherzyć żydowscy handlarze zakupując od włościan mleko po wysokich cenach. Konkurencya z nimi była trudna. Szkoła była zmuszona płacić ceny wysokie, żeby przeciwdziałać konkurencji. Tak płacono się prócz kosztów dowozu za procent tłuszczu w mleku: w porze letniej 3·7 h, w porze zimowej 4·1 h

za śmietanę w porze letniej: 3·3, w porze zimowej 3·5 h za procent tłuszczu. A uwzględnić jeszcze należy, że liczyło się tylko 4 miesiące letnie.

Ogólna dostawa roczna mleczywa wynosiła:

mleka pełnego	340.437 l
śmietany	36.752 l

Ilość ta odpowiada średniej dostawie dziennej 930 l mleka i 100 l śmietany, czyli po przeliczeniu śmietany na mleko, zwyż 1530 l. mleka dziennie. W porównaniu z dostawą w r. 1911 dostarczono w całym roku mniej o 82.513 l mleka pełnego, a 7.436 l śmietany, czyli po przeliczeniu na mleko mniej o 270 l mleka dziennie.

Średnia zawartość tłuszczu w mleku wynosiła 3·6%, w śmietanie zaś dostarczonej 18%.

Jak w poniżej zestawionej tabeli widać, w r. 1912 mleka pełnego sprzedano 12·4% ogólnej ilości, przerobiono na sery 22·2%, śmietany sprzedano 22·5%, mleka chudego 70%, mleka zbieranego przerobiono na sery podpuszczkowe 24%, na twaróg tylko 3·7%, co było bardzo korzystne ze względu na rentowność przedsiębiorstwa. Przeróbka na sery wzrosła w porównaniu z przeróbką w r. 1911 przeszło w dwójnasób. Sprzedaż większej ilości śmietany tłumaczy się tem, że w lecie podczas hyperprodukcji mleczarnia szkolna wysyłała pewne ilości zbiorowej śmietany do Wiednia z przeznaczeniem dla Tyrolu. Produkcya masła w stosunku do produkcyi w 1911 r. zmniejszyła się o 9.500 kg. Przeciętna cena uzyskana za 1 kg wynosiła 330 hal. a wahała się między 320 hal. latem, a 340 — 360 hal. zimą. Zbyt masła był łatwy. Letnia produkcya szła głównie za granicę, zimowa pozostawała w kraju. Również łatwy zbyt był na sery.

Najwięcej wyrobiono serów »Trapistów«, bo	4.614 kg
Litewskich wyrobiono	1.581 „
Edamskich	858 „
Chudych kręgowych	1.260 „

W sprzedaży serów uwzględniało się przeważnie tylko zamówienia krajowe.

Przeróbka nabiału w r. 1912.

Dochód:

Rozchód:

I. Mleko pełne.

Dostarczono litrów . . .	340.437	Sprzedano litrów . . .	42.237·5 (12·4%)
		Przerobio na sery . . .	75.770 (22·2%)
		Oddzielono na wirów. . .	222.354
		Zapasy na 1913 r. . .	40·5
		Strata	35
Razem . . .	<u>340.437</u>		<u>340.437</u>

II. Śmietana.

Zapasy z r. 1911 litrów . . .	70	Sprzedano litrów . . .	15.981
Dostarczono	36.752	Przerobiono na sery . . .	162
Uzyskano z wirówki . . .	33.340·5	Przerobiono na masło . . .	53.914
		Zapasy na r. 1913 . . .	105·5
Razem . . .	<u>70.162·5</u>		<u>70.162·5</u>

III. Masło deserowe.

Zapasy z r. 1911 kg . . .	21	Sprzedano kg . . .	12.361 25
Wyrobito kg	11.949	Strata	1
Dokupiono	544	Zapasy na r. 1913 . . .	151·75
Razem . . .	<u>12.514</u>		<u>12.514.—</u>

IV. Masło kuchenne.

Wyrobito masła serw. kg	250	Sprzed. m. serwat. kg	246·5
		Zapasy na r. 1913 . . .	3·5
Razem . . .	<u>250</u>		<u>250</u>

V. Mleko chude.

Zapasy z r. 1911 litrów . . .	80	Sprzedano litrów . . .	132.506 (70%)
Uzyskano litrów	189.013	Przerobiono na sery . . .	46.568 (24%)
		Przerob. na twaróg . . .	7.177·5 (3·7%)
		Strata	2.772
		Zapasy	70
Razem . . .	<u>189.093</u>		<u>189.093·5</u>

VI. Twaróg.

Uzyskano kg	579·75	Sprzedano kg . . .	492·75
		Strata	75·25
		Zapasy	11·75
Razem . . .	<u>579·75</u>		<u>579·75</u>

VII. Maślanka.

Uzyskano litrów	41.505	Sprzedano litrów . . .	36.619
		Przerob. na twaróg . . .	3.784
		Strata	1.098
Razem . . .	<u>41.505</u>		<u>41.501</u>

VIII. Serwatka.

Uzyskano litrów	58.303	Sprzedano litrów . .	58.303
Razem	<u>58.303</u>		<u>58.303</u>

Kronika Zakładu.

W okresie sprawozdawczym odbyła się w Szkole mleczarskiej XII. ocena masła i walne zgromadzenie Towarzystwa mleczarskiego.

Oprócz urzędowych odwiedzin p. Dra Tadeusza Ryńskiego odwiedzili Szkołę JWPP. St. Jędrzejowicz; Członek Wydziału kraj. Kiweluk; Radcy Wydziału kraj. K. Jasiński. Nadto gremialnie zwiedziło Szkołę kilkudziesięciu włościan z okolicy (wycieczka Towarzystwa rolniczego okręgowego w Rzeszowie); III-ci rok Szkoły rolniczej w Miłocinie (dwukrotnie); wycieczka średniej Szkoły rolniczej w Czernichowie; kilka klas Szkoły wydziałowej żeńskiej w Rzeszowie; uczestniczki kursu gospodarstwa kobiecego w Szywnaldzie, jakoteż wiele osób z Galicyi i Królestwa.

Z Dyrekcyi kraj. Szkoły mleczarskiej w Rzeszowie.

Jan Licznerski w. r.